

მწეპსი

1885-1886

მწეპსი დამატებით გამოდის თვეში სუთჯერ, ყოველი თვის 10-ს, ოცს და ოც-და-ათ რიცხვებში.

გ ა ზ ე თ ი ს უ ა ს ი :

ერთი წლისა გაგზავნილ დაგაუგზავნელად	5 მან.
ნახევარი წლის — — —	3 —
„მწეპსი“ რუსული დამატებით	6 —
ნახევარი წლით — — —	4 —
ცალგე რუსული დამატება წლით	3 —
ნახევარი წლით — — —	2 —

გაზეთის ფულის და ყოველ გვარი წერილების გაგზავნა შეიძლება რედაქციაში ამ ადრესით: *Въ Кавказе, Въ редакцію „Мѣсяца“ (Пастырѣ).*

ყველა სტატიები და კორესპონდენციები, რომელნიც რედაქციაში იქმნებიან გამოგზავნილი დასაბეჭდავით, უთუოდ ვრცელად და გასაგებად უნდა იყვნენ ავტორთაგან ხელ-მოწერილი. ავტორთაგან გამოგზავნილი სტატიები შეიძლება ხან-დის-ხან შემოკლებით და შესწორებით დაიბეჭდონ.

სტატიია, რომელნიც არ დაიბეჭდებიან, სამი თვის განმავლობაში შეიძლება ავტორებს მათის ხარჯით უკანვე დაებრუნოს.

სტატიები მიიღებიან რუსულ ენაზე დაწერილიც და თარგმნით დაიბეჭდებიან.

კ.ო.ე.მ.რ. ვაღმასაწყალომთ მხლადღელი მარ თვე- ლუბი ტაძრის დღეობა?

სვეტი ცხოველბა, (მცხეთაბა).

მწყალობდეთ სვეტი ცხოველი. ჩვენი ღილი ხნის სურვილი აღგისრულდა, დავესწარიტ სვეტი ცხოველობას მცხეთაში. ბევრი რამ კარგი გაგვეგონა ჩვენი მართველებისაგან ამ დღის დღესასწაულობაზე და გულრით ენატრობდით დავსწრებოდით თვითონ და ჩვენი ძველრით გვენახა, თუ როგორ დღესასწაულობენ ჩვენი ეხლანდელი მართველები ამ დღეობას.

შქეიფობისა გამო საქართველოს ექსარხოისი ამ დღეს აქ მწირველი არ ბრძანდებოდა. მის მაგერ მწირველად ბრძანდებოდა ამ დღეს ყოველად სამღვდელო აღმექსანდრე კრებულრითურთ. წირვაზედ მშვენრით რად იგალობებს ექსარხოისის მგალობლებმა რუსულად. ზანრცადენის დროს მშვენრითი სიტყვა წარმოსთქვა მართულს ენაზე არქიმანდრიტმა მაკარიმ. ეს სიტყვა დაბეჭდილი იყო „მწყესი“-ს 28 №-ში. წირვის გათავების შემდეგ ზარადისი გარდინადეს, ეკლესიის გარემო ჯერით შემოვლაში ყველა დამსწრე მღვდლებმა

მიღეს მონაწილეობა. ნაწირებს ყოველად სამღვდელლო აღმექსანდრე კრებულრით და ზოგიერთი სხვა დამსწრე სასულიერო პირებით მიპატიეებულნი იყვნენ პატიეცემული მამა დეკანოზის რომანოზ მრეველოეისაგან სადილზე. ღიდის სიამოვნებით გაატარეს ყველა სტუმრებმა დრო სადილზე. მიერთვეს სადღეგრძელო მის მალად ყოველად უსამღვდელოესობის საქართველოსს მქსარხოისის, არქიებისკოპოსის პავლესი, ყოველად სამღვდელლო აღმექსანდრესი და სხვათა დამსწრე პირთა. სელამოს სტუმრები გამოეთხოვენ მასპინძელს და წაბრძანდენ თბილისში.

მისაც უნახავს დიდებულნი ჩვენი დედა-ქალაქის მცხეთის ტაძარი, იმისათვის საჭირო არ არის ავწერო იგი დაწერილებით. იგი დიდებულად სდგას და მნახველის გულში რალაცა კრძალულებას ჰბადავს და უნებლიეთ მოგაგონებს ჩვენი წინაპრების მტკიცე სარწმუნოებას და მწეობას. ამ ტაძრადამ გამოისმოდა მართველთათვის გამამხნეებელი სიტყვა ყოველ ქირში და განსაცდელში. თუმცა მრავალ ჯერ შემოსევი მტერი საქართველოს და მოუმილომებია დაქცევა და აოხრება ამ შესანიშნავი ტაძრისა, მაგრამ ყოველთვის აოხრების შემდეგ იგი ხელ-ახლა ბრწინდებოდა მართველთაგან, რომლის განმშვენებისათვის არას იზოგავდენ მეთეები და უკანასკნელი გლეხები.

დღეს რა ნახა ჩვენმა თვალმა ამ დღეობაზე? სრულებით არასფერი სასუფეზო და სასიამოვნო. ზოგიერთების აზრით თუ მცხეთაზე ხალხი ბევრი შეიკრიბა, თუ ბოლოს ჭილაობაც გაიმართა, ბევრი ცეკვა-თამაში იქნა, მაშინ იტყვიან, რომ დღესასწაულობამ კარგად ჩაიარაო, კარგად იდღესასწაულესო!.. ამ წელიწადში ხალხი ბევრი მოაწყდა მცხეთას, მაგრამ უნდა გამოვსტყდეთ და დაუფარავად ვსთქვათ, რომ ათასში ოცი არ მისულა იმ მიზნით, რომელი მიზნითაც ხალხი უნდა მიდიოდეს ეკლესიებში სალოცავათ დღესასწაულზე. მხლანდელი სალოცავათ მოსული მართველები მცხეთაში თქვენ ცხადათ წარმოგიდგენენ იმ ძველ მართველებს, რომელნიც ქრისტეს სწავლის შემოსვლამდის შეიკრიბებოდნენ ხოლმე მცხეთაში, კერპებს შესწირავდნენ ცხოველებს და ცეკვა თამაშით აღასრულებდნენ დღესასწაულობას. მხლანდელი მართველები რით განიჩნევიან იმ ძველ კერპთ თაყვანის-მცემელ მართველებისაგან? მხოლოდ იმით, რომ ესენი არიან ქრისტიანები, მაგრამ მათ ქცევაში ქრისტიანულს ბევრს ვერას დინახეთ. მართალია, ეკლესიაში შედიან და სანთელს ანთებენ ხატების წინ, მაგრამ ნუ დაივიწყებთ, რომ ძველ დროშიაც კერპებს უნთებდნენ ხოლმე სანთელს ჩვენი წინაპრები...

მთელი დღე ეკლესიის ეზოში ყურებს გიყრუებს ზურნის ჭიჭინი, დამჯღრეული ორღანოების ხმა, „არიალალო“-ს და „თარიალალოს“ ყვირილი...

სამღვდელოება ხატებით და ჯვრით გამოდის ეკლესიის ეზოში და ეკლესიას გარს უფლის და პარაკლის ასრულებს. მთავარ-ღიაკონი ხმა მალღად იწყებს: „უფლისა მიმართ ვილოცოთ, ესთქვათ ყოველთა.“ ლოცვაში მცირე ნაწილი ხაღხნასა იღებ მონაწილეობას. ეკლესიის უმველებელი ეზო საღეს ხალხით, ვითომ მლოცველებით! ამ ლოცვის დროს რას შერება დანარჩენი ხალხი? ზოგი ქეიუს ეწევა, ზოგი ხორცს ხარზამს ეკლესიის კედლების სიახლოვეს დანთებულ ცეცხლზე, ზოგი მწვადებს უფიცებს, ზოგი ყირამალაზე გაღადის და ასი-ორასი კაცი მას მიჩერებია და ხარხარებს. აგერ ეკლესიის გვერდით ვიღაცას ლატარიის სათამაშო დაუღვამს და ატყუებს და სტარცვავს უზრალო ხალხს. ზურნა, ჭიანურები და ორღანოები შედგენ ერთ წამს, მაგრამ ცოტახნის შემდეგ მოჰყვენ ისევე თავისებურად და ყურებს გიყრუებენ. მრთი ხორა სამხედრო მუსიკისა მცხეთის რკინის გზის საღგურთან სღვას და ნიაღავს სხვა-და-

სხვა ხმებზე უკრავს და მეურე პარი თილოსას რკინის გზის საღგურზე...

ამასთან ხშირად იმართება ჩხუბი „მლოცველებში“, რაკან ნამეტანი ნაწილი მთერალები არიან. აი როგორ ასრულებენ ჩვენი ესლანდელი მართველები სვეტი-ცხოველობის დღესასწაულობას, კვართობას!..

ნუ თუ ასეა რიგი ქრისტიანულად დღესასწაულობის აღსრულებისა? ბნა ანე არ უღებენ ჩვენი წინაპრები სვეტი-ცხოველობას? არა; ჩვენ სრულებით აღარ ვკევათ იმ მართველებს, რომელთაც ეს ტაძარი აღამენეს და რომელნიც ამ ტაძარში მხურვალე გულით წინეთ ლოცვილობდნენ. მართალია, ქრისტიანები ვართ, რადგან ნათლის-ღება მაგეღია, მაგრამ გული გაგვეცევათ და უკანასკნელ ქრისტიანულ წესსაც აღარ ვასრულებთ. დაკვარდით ერთი ამოღენა მლოცველებს, თუ მათში სწორეთ პირზე-ჯვარის გამოქსახველს დაინახეთ გარდა რუსებისა...

იტყვიან ხოლმე: მრავალი ხალხი მოაწყდა მცხეთის ეკლესიას სვეტიცხოველობასო. აქედამ ზოვიერთება გამოჰკავესთ ის დასკენა, რომ ჩვენი ხალხი ძღიერ მოაწმუნეა და ზნეობაც ვითოჰკ შეურეველი იყოს მათში... ტყუელა ვატყუებთ ჩვენ თავს ამისთანა მოსაზრებაებით...

აიღეთ თბილისში ბ. ლორთქივანიძის როტონდა. ძვირა და დღესასწაულ დღეებში საღამოობით ჩვენი ხალხი მოაწყდება ხოლმე ამ როტონდას. რა განსხევევა არის აქ შეკრებულ ხალხსა და მცხეთაზე მოსეირნე ხალხს შორის? ის განსხევევა, რომ ამ როტონდაში იმღენ უწეაობას ვერ ნახავ, რამდენსაც ზოგიერთები მცხეთაში ჩადიან. მცხეთობას დღი შესავალი შედის რკინის გზას. დიდ ფულს იგებენ მეზურნეები, მეორღანოები, მიკიტნები, მაგრამ ეკლესიის სასარგებლოდ მაგდენს კი ვერას შენიშნავთ. ამისთანა ჩვენი მლოცველების გულ-ციობის მიხეზით ეს ძველი მშენიერი ტაძარი არის ამისთანა შეუფერებელ მღგომარებაში. დღეს ზოგიერთები არა თუ იქით სწირვენ, მზად არიან კიდევ მოსტაცონ რამე, თუ მოახერხეს.

საქართველოში ექსარხოლად ყოფიღმა, დღეს მოსკოვის მიტროპოლიტმა იოანნიკემ 1879 წელს, 9 ოკტომბერს საზოგადო საექსარხოლო სამღვდელოების შეკრებიღებაზე სამღვდელოებას უბრძანა შემდგი შესანიშნავი სიტყვები: „მე ვაკვირებული ვარ იმ უწესობებით, რომელსაც მე ვნიშნავ ზოგიერთ დღესასწაულობაზე მლოცველთა შორის. იესო

ძრისტემ ბაწრისაგან გაკეთებული მათრახებით გამო-
რეკა იერუალიმის საყდრიდამ ხალხი, რომელიც
უწესოთ იქცეოდა. ჰველა მღვდელს აქეს უფლება
წესიერების აღდგინებისათვის ეკლესიაში და მის
გალაფანში ფიცხელი ღონის ძიება იხმაროს და ყოველ
გვარი უწესობა მოსპოს.“ ძლიერ მივიჩნის, რომ
ჩვენ, სამღვდლონი, ამსთანა უწესობას ჯეროვან
ყურადღებას არ ვაქცევთ და არა ვითარ ზომებს არ
ვხმარობთ. არ შეიძლება, რომ ხალხს კაცმა ქეიფობა
და ღრის გატარება მოუშალოს, მაგრამ ეკლესიის
გალაფანში ამდენ უწესობის მოხდენის ნების მიცემა
და სმღვდლოცის ნხრით ხმის ამოუღებლობა, სწო-
რეთ უნდა ვთქვათ, ჩვენი დიდი შეცთომაა, ჩვენი
დასუსტება არის და ჩვენვე ვართ პასუხის მგებელნი
ღვთის წინაშე. სხვა არა იყოს რა, სირცხვილია ჩვენი,
რომ ამისთანა უწესობებით სხვა თემის ხალხს ვა-
ვირებთ და ცუდ აზრს ვბადავთ მათში...

ჩვენ მარტო მცხეთობაზე არ ვამბობთ და მარ-
ტო სვეტიცხოვლობა არა ვაქვს სახეში, ღააკვირდით
ხალხის ყოფა-ქცევას ჰველა იმ შესანიშნავ ეკლეს-
იებში და მონასტრებში, სადაც იციან ხოლმე რო-
მელიმე დღესასწაულობაზე შეკრება და დარწმუნდე-
ბით, რომ ჰველგან შენიშნაფთ რაღაცა კერპთაყვანის
მცემლების ჩვეულებათა აღსრულებას და უგუნურ
დღესასწაულობას. ღა ყველა ეს, სამწუხაროდ, მარტო
ჩვენშია! ამის მგავსს ვერ ნახავთ თქვენ სხვა აღსარე-
ბის ხალხში და ქრისტიანეთა სხვა თემში მთელი რუ-
სეთი რომ მთლად მოიაროთ. რუსეთში უკანასკნელი
გაჭირებული არ დადგება ისე, რომ ერთი აბაზი
შაინც არ შესწიროს ეკლესიას გასამშვენებლად.
აბა, შეიტყუეთ რა შესწირეს მცხეთის ეკლესიას
ამდენმა მლოცველებმა? შესწირეს კი არა, ნეტავი
პირიქით... გერცხვენია თქმისა...

ღრო არის ამ სამწუხარო მოვლენას ყურადღება
მივაქციოთ და შესაფერი ღონის-ძიება ვიხმაროთ
მლოცველებში წესიერების დაცვისათვის. ჰველა,
მართლა, საქეფოთ არ მიდის დღესასწაულობაზე.
მათში არიან ისეთებიც, რომელთაც გულით და სუ-
ლით უნდათ შევედრონ ღმერთსა და ილოცონ.
იგინი თითონვე სწუხრან, როდესაც ხედვენ ათას ნაირ
უწესობას ეკლესიის გალაფანში, მისულ ხალხთაგან
ჩადენილს, მაგრამ რას იზმონან? ნუ მოველით წესიე-
რების აღდგინებას პოლიციისაგან ეკლესიებში. ჩვენს
სიტყვას მეტი გავლენა უნდა ჰქონდეს ხალხზე. ჩვენ
შეგვიძლია, რომ ეკლესიის გალაფენებიდამ გამოვრე-

კოთ მეზურნეები, მეორღანოები და მიკიტნები მათი
კომპანიებით და ეისაც ღოცვა უნდა და ღვთის ვედ-
რება, ისინი შევიდნენ მარტო ეკლესიის ეზოში.
იქნება ფიქროს ვინმემ, რომ ამით მლოცველების
რიცხვი შემცირდებაო. სჯობს მცირე იყვნენ და რჩეული
წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენ ვიქნებით პასუხის
მგებელნი ღვთის წინაშე ჩვენი სამწყსოს მაგიერ.
სრული იმედია, რომ სასულიერო მართებლობაც
მიაქცევს ამ სამწუხარო მოვლენას ყურადღებას და
მოახდენს ჯეროვან განკარგულებას მოსპობისათვის
ხსენებულთა უწესობათა ეკლესიების ეზოში დღე-
სასწაულობების დროს.

მღვ. დ. დამბაშიძე.

თ ბ ი ლ ის ი ღ ვ ა ნ .

ღლეს ჩვენი ძართველების ზოგიერთ ოჯახებში კიდევ
მოიპოვებიან ძველი წიგნები და ხელთ ნაწერები. მა-
გრამ ბევრმა არ იცის ამ წიგნების მოხმარება და უმ-
ნიშვნელოდ უყრიათ სახლებში და არ ელევინან რო-
გორც თავიანთ მამა პაპათაგან დატოვებულ განძს.
ზოგიერთები კი ამ წიგნებს უგუნურად ექცევიან. არც
თავათ იციან, თუ რა გამოსადეგია ეს წიგნები და
არც სხვას უმხელენ, თუ მათ ოჯახში რაიმე ძველი
წიგნები და ხელთ-ნაწერები მოეპოვებათ. ვერ ახერ-
ხებენ, რომ ეს წიგნები ვინმე მკოდნეს აჩვენონ და
შეიტყონ: გამოსადეგია ეს წიგნები, თუ არა. ღიდ ხანს
საიღუმლოდ ინახვენ ამ წიგნებს და ბოლოს, როცა მო-
სწყინდებთ მათი შენახვა, იღებენ და რომელიმე მეხილე-
ზე ანუ მეთევზეზე ჰყიდიან მცირე ფასად. იმას კი არ
ფიქრობენ, რომ იმ წიგნებში და ქალღღებში, რო-
მელთაც ისინი აგრე უგუნურად ექცევიან, შეიძლება
ისეთი რამე წიგნი ანუ ქალღღი იყოს, რომელთაც
დიდი მნიშვნელობა ექნესთ ჩვენი ისტორიისა და
არქეოლოგიისათვის.

ბევრჯელ იყო ჩვენს ადგილობრით ჟურნალ-გაზეთებ-
ში გამოცხადებული, რომ რომელთაც რაიმე ძველი
წიგნები და ხელთ-ნაწერები აქვსთ, გამოაცხადონ, ან გა-
შინჯონ მკოდნე პირთ, რომ ამით შეიტყოს კაცმა, ვის
რა წიგნები და ხელთ-ნაწერები მოეპოვება. თუ ვისმეს
რაიმე კი წიგნი, ან ხელთ-ნაწერი, აღმოუჩნდებოდა,

მებატრონეთ ამ წიგნებს ძალათ არავინ წაართმევდა: ან ფულს მისცემდნენ და ან ღროებით გამოართმევდნენ, რომ ესარგებლათ ამ წიგნებით და ბოლოს უკანვე დაუბრუნებდნენ; მაგრამ ყურნალ-გაზეთების თხოვნა მრავალთაგან არ იქმნა შეწყნარებული. მებატრონენი ისევ თავისებურად ეპყრობიან თავიანთ წიგნთ-საცავებს.

ღღეს ჩვენი მბილისის ბაზარი სავსეა სხვა-და-სხვა ძველი წიგნებით და ხელთ-ნაწერებით. ამ ათი წლის წინად მბილისის ბაზრის ვაჭრებმა იყიდეს ზოგიერთი მართველებისაგან ძველი წიგნები და ხელ-ნაწერები და სულ პარკებათ გააკეთეს.

1875 წ. მბილისში გაიყიდა გამოჩენილის დავით რექტორისაგან დატოვებული წიგნთ-საცავი. ეს წიგნთ საცავი ანჩხატის ეკლესიის მახლობლად ერთ მესხიანთ სახლის სარდაფში ყოფილა მოთავსებული. ბოლოს პატრონთ მოსწყენიანთ ამ წიგნების შენახვა, გამოუტანიანთ გარედ და ვაჭრებისათვის მიუყიდნიანთ ფუთობით. ჰველა ეს წიგნები ვაჭრებს დეხიანთ და მოეხმარათ. ამ წიგნებიდგან გადარჩა ერთი მხოლოდ ანტონ ქათალიკოზის გრამატიკა, რომელიც დაიბეჭდა ამ ბოლოს დროს პატივ-ცემულის ალექსანდრე ეპისკოპოსის საფასით.

ამ მოვაჭრებებს ბევრი შესანიშნავი წიგნები დეხიანთ და სამუდამოთ გაექროთ. სხვათა შორის დეხიანთ ვრცელი ისტორია საქართველოს ეკლესიისა; ეს ხელთ-ნაწერი დაუბეჭდავი ყოფილა და შემადგენელად ვილაც მღვდელი ღავით ბაქრაძე დასახელებული.

ამ საყურადღებო წიგნთ-საცავის შემდეგ ასეთივე უბედური სვე ხელა ბიორგი ჩიქოვანისაგან დატოვებულ ძველ წიგნებს. რა წიგნები არ ყოფილა ამ წიგნთ საცავში, მაგრამ სულ დაუხვეიათ. მხოლოდ შემდეგი სამი წიგნი გადურჩენიანთ: 1) „პროპაგანდა დე ვიდე,“ რომელიც დაბეჭდილი ყოფილა რომში პატრი ტულუკანთ ღავითისაგან. ეს წიგნი კარგა ვრცელია, დაბეჭდილია 1741 წელში. წიგნს თავში აქვს წინა-სიტყვაობა ლათინურად; 2) „კავშირი პროკლე დიოდორისა“, რომელიც თარგმნილია იონანე სარდალ მრბელიანისაგან და 3) „საქართველოს ისტორია“ იონანე ბატონიშვილისა. ამავე ბაზარში ამას წინეთ ბ. სტ. ბამრეკელმა იყიდა ერთი წიგნი სახელად: „ბუნების მეცნიერება“ იონანე ბატონიშვილისა; წიგნი ვრცელია და შესანიშნავი ტერ-მინოლოგიის მხრით. მართი სიტყვით კაცი

ვერ მოთვლას; თუ რამდენი ამათე უყუთესა წიგნები დაეკარგა სამუდამოდ ჩვენს მწერლობას და ისტორიას.

აი ამ ბოლო დროსაც მბილისის ბაზრის ვაჭრებს ეყიდნათ 26 ფუთი ძველი წიგნები და ხელთ-ნაწერები. ამ წიგნებში გადარჩენილა ერთი მართული ხელთ-ნაწერი, რომელიც კატეხიზმოს მზგავსად კითხვა მაგებით არის დაწერილი. იწყება ძველი ალექსიტით, მას მისდევს ახალი ალექსა. შემდეგ წიგნში ჩართულია მოთხრობა საქართველოს გაქრისტიანებაზე, წმიდა ნინოს საქართველოში შემოსვლა, საქართველოს მქადაგებელთაგან საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელება; შემდეგ აღწერილია ლიუტერის და ძალენის სწავლის შესახებ ცნობანი; აქვეა აღწერილი საქართველოს პოლიტიკურად დაცემა, სპარს-არაბთა და მსმალთა საქართველოზე გავლენა, მრავალ მართველ მეფეთაგან მაჰმადის აღსარების მიღება და საქართველოში მაჰმადის აღსარების გავრცელება.

ეს ხელთ-ნაწერი შეიცავს 500 გვერდზე მეტს, დაწერილია თაბახიან ქალაღზე. დაწერილა მეთვრამეტე საუკუნის დამლევს და მეცხრამეტის დამდეგს ვილაც ბერა იონანე ხელაშვილისაგან. ეს ბერა უნდა იყოს ის, რომელსაც დიდს პატრვით იხსენიებს იონანე ბატონიშვილი თავის თხზულებაში სახელს „კალმასობა“-ში. ხელთ-ნაწერს მიუქდვის ვრცელი წინა-სიტყვაობა. აქ იონანე ხელაშვილი მოგვითხრობს, რომ მე მეფენი მრეკლე და ბიორგი მზრდადენო. მსწავლობდი პირველად მბილისს მეტეხან საწავლებელში, შემდეგ ქაზიქში წმიდა ნინოს საწავლებელში და თელავშიო. რაცა თელავში სწავლა შევასრულე, მერე ალექსანდრე ღავრის აკადემიაში შევედი და იქ რუსეთის იმპერატორის ხარჯით ვსწავლობდიო. ამ ცნობათა გარდა ამ წიგნში ბევრი სხვა საინტერესო ცნობებია. ამ წიგნს გარდა იმ ძველ წიგნებში და ხელთ-ნაწერებში ბევრი სხვა შესანიშნავი წიგნები და ხელთ-ნაწერები ყოფილა, მაგრამ ზემოთ მოხსენებული ხელ-ნაწერის მეტი ჩვენ ვერ ვნახეთ.

მბილისის იარმუკაზე ამ ცოტა ხანში ჩვენ მოვუპოვეთ სხვა-და-სხვა ენებზე დაწერილი წიგნები, რომლებშიაც საქართველოზე ბევრი ცნობებია. აი, სხვათა შორის, ზოგიერთი წიგნები: 1) „აზიური მუხეუმი“, რომელიც გამოცემულია 1848 წ. პეტერბურგის აკადემიისაგან. ამ წიგნში, სხვათა შორის,

დაბეჭდილია კატალოგი ძველი მართული წიგნებისა. ამ კატალოგში ბევრი საინტერესო წიგნებია ჩამოთვლილი, რომლებიც დღეს ჩვენში არ მოიპოვებიან. კატალოგში მართული წიგნების სახელები მართული ასოებით არიან დაბეჭდილი და განმარტებული შრანსიულს ენაზეა. წიგნის დამწერი არის განსვენებული მარი ივანის ძე ბროსე; 2) „თავკაზი“, რომელიც დაბეჭდილია ნემეცურ ენაზე. ავტორი არის ვილაც ალექსანდრე პეცოლა. წიგნი დაბეჭდილია 1866 წ. ბერლინში. წიგნში დახატულია ქ. მბილისი და აგრეთვე ბევრი საინტერესო ცნობებია ამ წიგნში საქართველოს და მის მკვიდრთა ცხოვრების შესახებ.

თბილქლი.

ისტორიული მასალა.

ჩვენ წასრულ წელში ვაჩვენებთ მკითხველებს შინაგნების და მგვიბტელების კვალი ჩვენის ქვეყნის გეოგრაფიულ სახელ-წოდებაში აღაგ-აღაგ, ჩვენს ენაში, ზნეობაში და სხვა, რაც კი შეგვეძლო; მაგრამ მათ ფულზედ არა მითქვანს რა; ახლა შევხდით რამდენიმე ადგილს მგვიბტურ ვერცხლსა და ცხადად დაეინახე, რომ მათ ჩვენს ქვეყანაში დიდ-ძალი სიმდიდრე უნდა ჩაეყარათ, რომ დღევანდლამდის მათი უფლი ბეგრჯან ჩნდება ძველ ნანგრევებში, ნაოხარ-ისაფლარებში, ძველ მოსახლეებში და ოქრომჭედებში; ამ ფულს ერთ პირზედ ძროხა (დეკუელი) ეს გამოქანდაკებული და მეორე გვერდზედ ოქროსაღვე დედა-კაცის სახე; წარწერა კი არა აქვს რა უფლიად. თვითონ ფული რგვლად მოჭრილია თხილის ოდნად და მეტად ტლანქია (სქელი), დედა-კაცის ხე ნიშნავს თოთ, სიბრძნის ლმერთს, რომელიც ბერიდა ბერძნების ჰერმესს თუ რეასს; რეასაგან სძევს ხელი ჩვენს მდინარეს რიონი. თოთისაგან ეწოდა ხელი ჩვენს საიმერეთოს პოლხიდის ქალაქს თოთი (ოთი). ღიაკუელი თუ პუროც იყო მგვიბტელების საყვანო კერა, რომელიც ნიშნავდა მიწის მხნეების წარმატებულებასა ანუ წარმატებასა, რომელიც უწოდებდნენ კუროს (მოზვერს), აპისს და ღიაკუელს. მართლად ახალ-ციხის მახლობლად სამხრიდ

მდებარე სოფელი აბი მოგვავიანებს მგვიბტელების აპისსა! აქედგან ცხადად სჩანს, რომ პოლხიდელების სამფლობელო ნიშანი ყოფილა თოთ, დედა-კაცის სახე და მესხებისა კურო: ერთი ვაჭრობა-ხელოსნობაში დახელოვნებულნი და მეორენი მიწის შემუშავება-მხედრობაში გასწავდილნი ყოფილან.

ამ გვარ ფულს ძველათ ჩვენი წინაპარნი რა სახელს უწოდებდნენ ჩვენ ნამდვილად არ ვიცით? ზოგნი ჰგონებენ ამ ფულის სახელს ხვასტაგს, როგორც ვაჩვენებს მართლის ცხოვრება: „მაშინ შარნავაზ წარგზავნა მონა თვისი შუჯისთან და ჰრქვა: მე ვარ ნათესავი უფლისა მცხეთოსის ძისა და ძმისწული სამარა მამასახლისისა და არის ჩემთანა ხვასტაგი დიდ-ძალი; აწ ინება რათა მით ხვასტაგითა მოვიდეს შენთანა და ვიყვიეთ ჩვენ ძმა და ვინმაროთ ჩვენ ხვასტაგი იგი; ორთავე გამოუჩნდეთ ჩვენ მტრად იაზონ მრისთავსა.“ (გვერდი 30). ლექსი ხვასტაგი ნიშნავს მონაგებსა, ქონებასა და შრომასა. ასე ხმარობენ პოეტიცა, როგორც ჩვენ. ახლა ვნახოთ სითგან წარმომდგარა ხვასტაგი ლექსი? მე მგონია მაშეტიდგან არის წარმომდგარი. მაშეტი ლექსიც ნიშნავს ერთ წყობასა ერთ დროშის ქვეშე-მყოფ ლაშკართა, რომელიც ძველის-ძველი ლექსი არის და შეიძლება კიდევაც მგვიბტელებისაგან იყოს დაშთენილი ჩვენს ენაში და პოეზსაც მიუღიათ უთუდ ჩვენგან, სხვა მრავალ ლექსთა შორის და ნიშნავს ხვასტაგი ვაშტთა გაკვეთილს ფულსა, რომელთაც თვიდგან თთვეზედ აძლევდნენ, თუ ასე არის, შეიძლება უწოდოთ ხვასტაგი, თუ არა და თავის ნამდვილი წოდება უნდა უპოვნოს დროთა მეცნიერებამ მის დროს.

მგვიბტელები იოსირს რაცხდნენ იმ გვარ დევგმირად, როგორიც იყო ბერძნებისა აპოლონი. ამ იოსირს დაუვლია მრთელი აღმოსავლეთ-დასავლეთი და შეუტანია ყველგან სამოქალაქო კარგი წყობილებანი. ხელობა და მიწის შემუშავება, მეტადრე მგვიბტეში; ძმა ყოფილა ისისა და მასთანავე ქმარიცა. მისგამო დიდად სწამდნენ ეს ოსირი და ისისი მგვიბტელებსა; შფრო დიდ ავლა-დიდებით ინახდნენ აპისსა, უნიშნო თერთს თუ შავს ძროხასა; მემფისის დედაქალაქში ჰყავდათ ერთს ჩინებულ ციხე-სასახლეში, ჰკვებდნენ შეწირული წ. თივა, ბალახ-ყვავილებითა და მწნარ წყალს ასმევდნენ ხოლმე. მხოლოდ დიდ დღესასწაულებში უჩვენებდნენ ერსა და წლისა თავზედ წითელს ღიაკუელს დაუკლავდნენ ნიშნად ტიფონისა (გრიგალ-ბარბარის), და როცა მოუკვდე-

ბოლოთ, დიდ მგლოვარებაში ჩაჯდებოდნენ დიდით-პატარამდის და რა მოიპოვებდნენ მისთანა უნიშნო დიაკეულსა, დიდის დიდებით მოიყვანდნენ იმ სასახლეში და დაადგენდნენ ახალ მფლობელ აპისად, რომელს მაცხოველებელ სულის ჩამდგმელათ ამბობდნენ მსი-როსს და მისისა!

მარტო ფული სჩანს ვეცხლისა ამ მგვიბტელებს ხმარებულნი, თორემ მთელი საომარი საქურველი (იარალი) სრულ სპილენძისა ყოფილა, როგორც ურ-მის სალტები, ეტლების მოკვედილობა და ყოველ-გვარი ხელსამწყონი! მე მიწახია ხარაზების საბერელები ბოხები, მხედრების სატევრები, დანები, საცერუ-ლები და შუბტულები; სრულ სპილენძისა მოყვით-ლო ფერის და ფოლადისაგანაც, მძიმე! სატევრებს შოვენულობენ ნასაფლავებში, მაგრამ მრთელი წვე-რებ მომტერყულები არიან, ნიშნად მათა პატრონე-ბის სიკვდილით დამარცხებისა! ამ გვარი ჩვეულება ჩვენშიც შემომხდარა, მისთვის კაცი-კაცს, რომ გაუწყ-რება წასძახებს წყრომით: ხანჯალიმც, ხმალიმც თუ თოფიმც გარდაგტებოდეს ხელშიო!

საცერული ბეჭდები სამათ გამრგვალელებულნი არი-ან გველივით და წვერებ დაუკავშირებულნი, ზოგიერთ-ში ორი და სამი თითიც შედის! ასრევე დიდ-კრიანი ქინძისთავები სკოდნით აყივებისა, ზურმუხტისა, ბროლისა, სეილანისა და სხვაც. ზოგი მოპტყელოა, ზოგი მრგვალი, ზოგი სამ-კუთხი და ზოგიცა ჯვარე-დინი. ერთი ქინძისთავი ვნახე მრგვალი მნდოეთის თელისა (ობალისა), მოზდილი ნიგვზის ოდენი, სიმ-ძიმით თორმეტი მისხალი: ნახევრად ერთ მხრითგან ვახვრეტული და მეორე მხრითგანაც ნახევრად; ბუნე-ბითად ზედ მზე, ღრუბლები, ზღვის მღელვარება გა-მოყვანილი არის ეგრედ, თითქოსა განგებ კარგ ხე-ლოვან მხატვარს დაუხატიაო! ასრევე მსხვილი ძივები გულისა, მკლავისა და ყელსაბამებიცა ჩნდებიან; აყიყე-ბი, ეშმები, სულემანები, გიშრები, პორფირი და სხე.!

ჩვენი მეფეების ფულები კი იშვიათად იშოვება; ღვეით მეფეების გროშები სხვა ნაირი ღ—ონებით ირჩევა, მათში ერთი შესანიშნავი: ღ. ყვავილოვანთ გამოყვანილია, თავზედ ქვეყნის გუნდი და ზედ ჯვა-რი არის, აქეთ-იქით მართული ხლმები ჰკიდია და ხმალოთან კაცის ხელი სჩანს. მეორე მხარეს ქ. და ლ. არის (მართული) და მასთან ოთხ-კუთხი რაცლა ფი-გუროვანი ბეჭედი არის დასმული! ძიდე ვნახეთ ერ-თი ოთხ-კუთხი ვიწრო და მოგრძო ერთი გოჯის ოდენი გროში, ზედ მართული ხმალია გამოყვანილი

და მეორე მხარეს პარსული მშვილდად მიკითხება. ხმალი დავითის გულზედ ყოფილ ხმალოს ჰვავს, ეს ხსენებული გროში ღვეით აღმაშენებელს უნდა ნიშნავდეს. ღა ის მოგრძო კი კერპ მსახურების დროს მართულ ფულსა! არის ერთ ნაირი ვეცხლი შაუ-რიანის ოდენი, ერთ მხარეზედ მეფე აწერია დამეორე მხარეს ოთხ-ფეხი პირუტყვია! თამარისა და რუსუდა-ბისა ცხადად ირჩევა, ღაშა ბიორგისაზედ კი ასე აწერია: «გი. მეფისა თამარის ძისა საჯავახეთისა.»

ბეჭედის თვლებზედ აყიყსა და ამეთვისტოზედ თუ ქრისტალზედაცა არიან მოთხრილი სახეები აშოტ ბაგრატუნის სომხების მეფისა მოყვითლო აყიყზედ არის, ეს მთავრობდა 858 — 898-ამდის და ბოლოს ზომ გამეფდა, თავის ჩაჩქანი ხურამს და გვერდით ლახვარი აქეს. ბი. მეფის დედოფლის მარიამის სახე ამოთხრილია ამეთვისტზედა მრთელი ტანით მკლავებ გაშლილი ზეცას იყურება, მარჯვენე ვეკლესია არის სამკუთხად წაწოლა და ზედ ბერძნული მანია ამოთრი-ლი, ტანსაც მოლოზნულად აცვია და თავიც ეკრედ მოკრული აქეს, ეს სამკუთხი თუ კურურლის ვეკლე-სია ვსტქვათ, ზედ გამოწერილი მანიც მარიამ დედო-ფალს უნდა გვაჩვენებდეს და თუ მთაწმიდა, მაშინ ის მანი პორტაც ღვეთს-მშობელ მარიამად უნდა ვსტქვათ, რომ დედოფლობისგან ახლად შემანაზო-ნებული მარიამ დედოფალი ვვედრება ჩვენ ქვეყანაში ძმისტიანობის გაძლიერებისათვის პორტატის ღვეთს-მშობელს მარიამსა. ეს მარიამ დედოფალი ასული იყო მასკურაკანის სენაქერიმ სომეხთ მეფისა, რომ-ლის წინაპარნი მომდინარეობდნენ ასურეთის სენა-ქერიმ მეფისაგან, რომელთ შთამომავალნი არიან დღეს მ. აწურუნები, შრთს აყიყის რვა კუთხედს თვალზედაც ასე აწერია ძველებური მხედრული ასოე-ბით: «მხვეალი ყოველად წმინდისა, ასული ბურულისა ზაზა ბატონიშვილისა თამარ». სიტყვებს ბურულ სწერია ასო ს. ეს თუ ქორანიკონია, მაშინ გამოვა 1512. როცა მზე ჭაბუკ ათაბევი ჩაჰყვა მსმალთ სარასკარს და თათართ მუთაისი დასწევს. ამ გვარი ამოთხრილი თვლებიც შეადგენენ ისტორიულ წყა-როებსა ფულებთან ერთად. მარდა ამისა ძველებიც მეტათ გამოსადგენი არიან. შოცხოვიდვან საფეოლ შაფალოდგან მოეტანათ წყალ-თბილას ერთი ვეკლე-სიის ქვათავანი; ზედ ათაბაგი და მისი დედოფალია გამოკვეთილი, ისინი თავიანთ სასახლეში დგანან ფეხზედ; კედლებზედ ფარდები ავეცილ არიან სხვა-და-სხვა რიგად. ქველა ესეები ისე ნათლად სჩანან, თით-

ქოს ღღეს გამოუყვეთიათო! ამას წინეთ ახალ-ციხის
 ორ ციხეთა შუა აღმოჩნდა დაიტყრეული მარმარი-
 ლოსაგან გაკეთებული ძეგლის თავი, რომელზედაც
 გამოხატულია სახე დედა-კაცისა, მას თავზედ ხურავს
 ლაჩაქი და კაეები ლაჩაქში შეკეცილი აქვს; ცხვირი
 რომ მოტეხილი არა ჰქონდეს, საგანგებო სიძველის
 წარმომადგენელი იქნება. როგორც სიანს ათაბეგების
 სეფეთაგანი უნდა იყოს. როცა 1587 წ. ოსმალთ
 აუშენებიათ ახალ-ციხის გარე ბედნები, იმ დროს
 უპოვნიათ ეს ძეგლიც, რომელიც ხატი ჰგონებიათ
 ამიტომ დაუწვავთ, დაუმტყრევიათ და კირში სხვა
 კენჭებნართან ერთად ჩაუტანებიათ. ამ რამდენიმე
 წლის წინათ დინამიტით რომ ააფეთქა ამ ციხის გა-
 რემო კოშკ-ბედნები ვილაცა პოდპოლკოვნიკმა, იმის
 ნაფეთქებში აღმოჩნდა ეს ნაშთი.

ვინმე მესხი.

ო ქ რ ო ს გ უ ლ ი.

(მოთხრობა რუსულიდან).

(გაგზმებულია *).

შევასრულე ნათლის-ღებაც, გავიძრე შესამოსი
 და მედავითნეს მივეცი. მონათლულის მამამ დაჯდო-
 მაც აღარ მაცალა, ფეხ-ქვეშ დამივარდა და დამიწყო
 თხოვნა. რა ამბავია, გამიკვირდა!

— რა გინდა შეილო, ადექ და უთაყვანისცემოთ
 მითხარი.

— მაპატივეთ, სულიერო მამავ, რომ ოჯახში
 ერთი გროშიც არ მომეპოვება...

— ძარგი, შეილო, კარგი, მერე ე მაგისტვის
 რა საქირო იყო თაყვანის ცემა!

— ეს როგორ შეიძლება, მამაო, გააწყვეტია
 მღვდელს იქვე მღვთობა მოხუცებულმა დიაკონმა
 ივანემ, თუ სოფელში შენ, მამაო, აგრე აძლიე და
 აპატივე ყველას, კარგი იქნება.

— მაშ რა უყოთ, როდესაც ოჯახში ერთი
 გროშიც არ მოიპოვება, შენთვის ხომ არ წავა და
 არ მოიპარავს, უთხარი დიაკონს და თან ვაჩვენე ხე-
 ლით იმ გლეხზედ.

— ჩვენ რალა უნდა ექნათ, როდესაც მეც რვა
 შეილის პატრონი ვატი ვარ? რით უნდა ვარჩინო,
 ვასაზრდოვო ივინი?

აქ მესრულიად დავიკარგე, არ ვიცოდი, რა პასუ-
 ხი მიმეცა. შემდეგ მოგვკიდე ხელი და უთხარი: ივანე,
 შეილო, ნუ ჯავრდები, შენ რამდენიც გერგებოდა
 იმ გლეხიდან, მე ჩემი ჯიბიდან მომიცია.

— ლოცვისათვის ორი შაური მერგება და
 ნათელისაც კიდევ ათი შაური, სულ სამი აბაზი მერ-
 გება.

— ძეთილი.

ღვიხურე ქული და უცებ გამოველი გლეხის
 ქობიდან. მსურდა აქ ნახულ სურათების შთაბეჭდი-
 ლება თავიდან გამეფანტა, მაგრამ, როდესაც ეზოში
 გამოვედი, რალაც ხმაურობა მომესმა.

— ივანე, ძმაო, თქვენი ღეთის-გულისათვის, შეგ-
 ვიწყალე, უკანასკნელი პური გვაქვს და ისიც პრ—ვებს
 გამოვართვი. მნდვე ღმერთს, რომ ძუძუს მაგიერი
 საჭმელი პურიც არ აქვს ყმაწვილს.

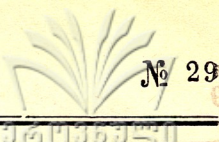
მე არ ვიცოდი, რაში იყო საქმე; მხოლოდ ვხე-
 დაედი, რომ მომქმედი პირი ჩემი დიაკონი იყო, რო-
 მელიც მაშინვე მომეწია ილლიაში პურით. მხლა კი
 გავიგე, რაში იყო საქმე. გლეხს არ უნდოდა, რომ
 დიაკონისათვის პური გამოეტანებია, რადგანაც ყმაწ-
 ვილის საჭმელათ მეტი არაფერი გააჩნდა. დიაკონს
 კი არამც თუ ჩვეულებისამებრ უნდოდა პურის წა-
 მოღება, არამედ ის უფრო აწუხებდა, რომ არც თეი-
 თონ ჰქონდა ოჯახში პური და ცოლ-შვილი შიმში-
 ლით ეხოცებოდა...

— ოხ, შეილო, შევასრულე ჰირველათ ჩემ
 ცხოვრებაში ამ გვარი ნათლის, ღება დავბრუნდი შინ,
 იმ აზრით, რომ უმჯობესი იყო არ დავბადებულებიყავ
 ამ წუთის სოფლად, ვიდრე ამ გვარ ცხოვრებას გავ-
 ცნობოდე და ყველა მისი ნაკლულევენება ჩემის
 თვალთ მენახა.

III.

როდესაც კარგა დაუკვირდა ჩემი მრველის ცხოვ-
 რებას, რომელიც სამი პატარა სოფლისაგან შესდგე-
 ბოდა ორას ოთხი სულით, შევამჩნიე, რომ დიდი
 სიღარიბე სუფევდა მათში. დიაკონმა მიამბო, რომ

*) იხ. «მწყემსი» № 14-15.

წინეთ გლახები უფრო მდიდრულათ სცხოვრებდნენო, მაგრამ სამი წლის უმოუსაველობამ და მასთან ახალი მებატონის სასტიკმა მოთხოვნებამ გლახები მთლათ გაანადგურაო.

— წინეთ ღრო იყო, როდესაც აღდგომების დღესასწაულზე შევიდოდით გლახთან და ყველგან დიდი პატივისცემა და დიდი პატიჟობა გეკონდა— ახლა კი სადღაა ესეები, მომიყვა ჩემი დიაკონი, რომელიც ჩვენს კრებულში ირიცხებოდა.

სამი დღის შემდეგ ჩემი სოფელში მოსვლისა, მოვიდა ჩემთან დიაკონი ივანე, გამომართვა ეკლესიის გასაღები და წავიდა ეკლესიის დასაწმენდათ და გასათბობათ, რომელიც კვირეში ერთ ჯერ თებოდა მხოლოდ, თან თავის ფხანით თითქო გაკვრით მიტხრა:

— თქვენ კი უნდა მიბრძანებულებით, მამაო, ბატონთან, თორემ მე, როგორც გავიგე, ძლიერ გიჯავრდებათ, რომ აქამდის არ გამოეცხადეთ.

— ეს მეც ვიცი, რომ უნდა გამოეცხადო ბატონს, მაგრამ ჰხედავ, რომ არავარ ჯერ მოწყობილი, ვერ ჰხედავ, სახლიც არ მაქვს თბილი, როგორც რიგია.

ივანემ არაფერი არ მათხრა, ისე წავიდა ეკლესიის გასათბობათ.

ზათენდა პირველი კვირის დღია. მე ამ დღეს პირველად უნდა დამეწყო ჩემი მსახურება—მღვთისადმი. დილის ხუთ საათზედ მოვიდა ჩემთან დიაკონი და მთხოვა ნება დარეკისა. მეც უბრძანე დარეკამესმის, რომ დიაკონი რეკავს პატარა ზარებით. მივედი ეკლესიაში და დიაკონსაც უენიშენა მივეცი, და უთხარი რიგია: დღეს დიდი ზარებით უნდა დარეკა.

— არ მაქვს ნაბრძანები, წყნარათ სთქვა ივანემ.

— მის არ უბრძანებია?

— ბატონს.

— ეს განა მისი საქმეა?

— არ ვიცი, სხვა ნაირად სთქვა დიაკონმა და თან დაუმატა, რომ უწინდელი მებატონის ბრძანებით დიდი ზარებით მხოლოდ კვირაობით ვრეკდით და ეხლანდელმა კი გვიბრძანა, რომ ცისკარზე პატარა ზარებით დარეკეთო.

— შენი ბატონი, ვგონებ, ეკლესიის უსტავზედ ეტი არ არის; ჩვენ გვაქვს ჩვენი წესები და მებატონის

მის მაგ გვარ მოთხოვნებს არ ვემორჩილებით.

— როგორც ვნებავდეს, ცბიერათ სთქვა ივანემ.

ამ დროს ხალხი კიდევ შეკრებილიყო ეკლესიაში და ჩვენი მუსაიფი წირვის გამოსვლამდის ყველა აცნობეს მებატონესაც, სისკარი გავათავე მშვიდობით; თუმც სიბნელე, სინოტივე და სხვა ნაკლულევა ნება მიწუხებდა სულს. საყდრიდგან გამოსვლის დროს შემომმესიენ გლახები და მთხოვედნენ ლოცვა-კურთხევას და თან მილოცავდნენ შვიდობით მოსვლას და ძრავალ წელს მათში მღვდლად სამსახურს. მხედავთ, ხალხი კარგი მიმღები, ალერსიანი და პატიოსანია, მაგრამ გაუბედავი და ღარიბია. სისკრის და წირვის შუა, რაც რიგი იყო, მე კიდევაც წავიკითხე; ამ დროს დიაკონმა ჩემდა უკითხველად დაუწყო რეკა დიდ ზარებს, რომელმაც ძლიერ გამაკვირვა; მაგრამ აღმოჩნდა, რომ დიდი ხნიდან ყოფილა დადგენილი ეს ჩვეულება: ყოველთვის კვირა-უქმ დღეს დარეკონ დიდი ზარები ცხრა საათის ნახევარზედ, როდესაც მებატონის ეზოშიდაც დარეკენ.

წირვაზედ იმდენი ხალხი შეიკრბა, რომ მთელი ეკლესია გაივსო. მე ჩავიციე სადღესასწაულო შესამოსელი და დავიწყე ლიტურგიის პირველი ნაწილი. დიაკონმა წაიკითხა, რაც წასაკითხი იყო, პირველი ნაწილი, ესე იგი კვეთა გავათავე, მაგრამ დიაკონი, მაინც არ მიჩვენდა წირვის დაწყებას მებატონეების მოსვლამდის. საეკლესიო საათი აჩვენებდა ათის ნახევარს, ხალხი აუარებელი იდგა ეკლესიაში, სადაც რაღაც წარმოუდგენელი სიმშვიდე სუფევდა. ჩემს თავს ძლიერ ცუდათ ვგრძნობდი; ახალ გაზღუერი და შეიძლება პატიოსნური და გამოუცდელი გული კი მეუბნებოდა: ნუ დამემორჩილები მებატონის ჟინს, განაგრძე წირვა; და აი უცებ გაწყვეტი ვიწყებ: „კურთხეულ არს მეუფება მამისა და ძისა და სულისა წმინდისა, აჲ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე“ დიაკონი მთლად გაღირია და „ამინს“ თქმის მაგიერ შემოვარდა ჩემთან საკურთხეველში და შემომძახა: „რას შევებით, რას? ჯერ მებატონეები კიდევ არ მოსულან“.

— იკალობე, შევეყირო დიაკონს, და მან დაიწყო: „ამინ“.

მამზობ ასამაღლებელს და დიაკონს კი რაღაც შიშისაგან გული უძებნავდა. ხალხი პირ-ჯვარს იწერს და დიაკონი კი სულ ფანჯარაში იცქირება—მებატონის სახლისაკენ. წირვა მიდის თავის წესით. დიაკონმა „რომელი ქერობი მთას“ გალობა დაიწყო.

უცებ ეკლესიის კარები გაიღო და ეკლესიაში მებატონეს ოჯახი შემობრძანდა, მლოცველები გაიწვიანდნენ და ბატონი მიუშვეს თავის დანიშნულ ალაგას. ბატონი ხმა მალდა აცხადებდა ჩემზედ თავის უკმაყოფილებას, რომ მას არ მოუყადე და წირვას ისე შეუდგე. ივანე დიაკონმა მომიტანა საცეცხლური და წამომიჩურჩულა: „აკვირ ვერ საკურთხეველში, შერმეთ მებატონეს და ბოლოს ხატებს.“

— მს რა გემართება, ივანე, რას ამბობ?!

— **თუ ღმერთი გწამს, გამივინჯე, ნუ იღუპავ თავს!**

მე მანც არ დაუჯერე დააკონს: ვაკვირ ვერ საკურთხეველში, შემდეგ ადგილობრივ ხატებს უკვირებო, ამის შემდეგ მებატონის ოჯახს და მლოცველ გლეხობას. პველა ამავებს ისე გაუჯავრებია ჩვენი მებატონე, რომ როდესაც წმინდა ზიარებით გამოველ საკურთხეველიდგან, გლეხებმა ყველამ მუხლი მოიდრიკეს და მებატონემ კი ზურგი შემომამშვირა და შრანცისულათ რაღაც წაიბუტბუტა, ალბათ ჩემზედ ზიხლი და უკმაყოფილებას იტყოდა.

წირვის შესრულების შემდეგ მიწადა მცირე სიტყვა მეთქვა მრევლისათვის. ბამოვედი ამბიონზედ, დავდექ დანიშნულ ალაგას უწუგნთთ და ურვეულოთ, რომელსაც ახლა „მოუმზადებლათ“ უწოდებენ და ჩვენს დროში კი ამ გვარ ქადაგებას უწოდებენ „ნიქით“ ქადაგებას და დავიწყე სახარების სიტყვებით: „ეძიეთ, უწინარეს ყოვლისა სასუფეველი ღვთისა და სიმართლე მისი...“

„არა ერთისა მწუხარებითა შემოვდივარ მე თქვენში, საყვარელნი შეილნო; არა უმწუხაროთ მეთქი, მიტომ, რომ ვხედავ იმ სიღარბეს, რომელიც ავრე გტანჯავსთ, ცხედავ თქვენზედ ლეოის წყრომას...“ წარმოვსთქვი თუ არა ეს სიტყვები, რომელნიც მას აქეთ კიდევ არ დამეფიცებია, ყველას ეკლესიაში მყოფ ხალხს დიდს, პატარას, მოხუცებულს და ახალგაზდას ყველას თვალებზედ ცრებლები მოუვიდათ და მებატონემ შემომხედა და არამც თუ მითხრა რამე, არამედ ხმა მალდა შემომიყვირა „სულებო“.

მე იმ წამსვე როგორღაც თვალები დამიბნელდა, ყურებში ბუბუნნი დამიწყო, მიწადა სიტყვისათვის თავი დამენებებია, მაგრამ უჟალმა ღმერთმა შემამაგრა, და ისევ განვაგრძე ჩემი სიტყვა. „რა უნდა გითხრათ სანუჯემო, მართლ-მადიდებელნი, სად არის საშუალება უბედურების და ტანჯვებისაგან განთავისუფლებისათვის? მძიეთ ნუჯეში ისევ უჟალ ღმერთში,

იგია ჩვენი მფარველი, გამომხსნელი და დამჯილდოვებელი. ზანსოვდესთ მეგობარნი, ჩემნი, რომ ყველაფერი უბედურება, ბედნიერება, ცეცხლი, ავათ-მყოფობა, მოუსავლთანი წელიწადი და სხვანი იგზავნება ღვთისაგან. იგია თვით-მპყრობელი, რომელიც გსჯისთ თქვენ უსამართლო მსაჯულებით, შემავიწროვებელი მებატონეებით და სხვანი.“ ამ სიტყვებმა გამოიწვია ხალხში არამც თუ მარტო ცრემლი, ხმა მალდა ტირილიც; მაგრამ ამავე სიტყვებმა მომაცუნა უსიამოვნებაც.

ორი თვის მღვდელი ვიყავ, ვერ კიდევ არ ვიყავი შეჩვეული ჩემს მრევლთან, ადგილობრივ გარემოებასთან, რომ უეცრივ მორბის ჩემთან მებატონისაგან გამოგზავნილი კაცი და მეუბნება, რომ მებატონე ფიცხლავ თავის კანტორაში გიბარებსო. რა ამბავია, ვფიქრობ ჩემთვის; მებატონემ პირველ დღესვე ჩემი სამსახურის დაწყებისა არ მიმილო, თავის შინაური სამსახურისათვის ყოველთვის მეზობელ მღვდელს პატიჟობდა, ეკლესიაშიდაც სხვაგან მახლობელ სოფელში დადიოდა, მაგრამ მანც ჩავიციე ტანისამოსი და წავედი ბრძანებისა მებრ. ქანტორა მდებარეობდა მებატონის სახლის პირ-და-პირ ერთ ეზოში. შევედი ეზოში და გული კი მიწუხს, ვერ მისთვის, რომ არ ვიცოდი, რასთვის მიწოდებდენ და მეორეც ძაღლების გროვისა, რომელთაც შესვლისათანავე შემომიტყვეს. ძაღლები შემომესიენ ყოველ მხრივ და არ ვიცოდი რა მექნა; მხოლოდ ერთი ვიღაც კეთილ-კაცი მომეშველა, ვგონებ მზარეული იყო, მაგრამ შეხედა თუ არა მას ბატონმა, ერთი სასტიკის ხმით შეჭყვირა: „ივანე, შენს ადგილას დავდექ! ქაცი, რომელიც უნდა მომხმარებოდა, მაშინვე უკან დაბრუნდა და სამზარეულოში შევარდა და ჩემს, საბედნიეროთ, ძაღლებიც მას თან გაჰყენენ. შევედივარ კანტორაში და წარმოიდგინეთ ჩემი გაკვირება — ვხედავ ადგილობრივ ბლალოჩინს და დეპუტატს.

ბლალოჩინმა არც კი მომცა ნება, რომ თავი დამეკრა როგორც რიგი იყო, ისე შემომიტია:

— მს რა მოგიფიქრნია, ეს რა გიქნია მიყვიროდა მ. ბლალოჩინი.

— მე არაფერი არ მიქნია და არც არაფერი ვიცი. მე ისიც არ ვიცი, რაზედ მკითხავთ, მამაო ბლალოჩინო.

— არ იცი? მავნებელი სწავლის გავრცელება ხომ კარგათ იცი ხალხში?

აქ უნდა შევნიშნო, რომ ორმც-და-ათ წლის უკან რუსეთში ვერ გაგონებდით ამ გვარ სიტყვებს, რომლებიც ასე გავრცელებულია ეხლა ჩვენში, მაგ. ნიგილისტი, სოციალისტი, ლიბერალი, კომუნისტი და სხვანი და ყველა ამ სიტყვებს უწოდებდნენ ერთ სახელს „მასსიონ.“ ამ გვარი სწავლის გავრცელება მომავლერა მეც მამა ბლალოჩინმა, მაგრამ თავისით კი არა, არამედ იმ დაბეზლებით, რომელიც იყო გავ-ზავნილი ჩემზე მებატონისაგან მოსკოვის მიტრო-პოლიტ ჩილარეტთან, რომელმაც ეს ქალაქი ყოველად სამღვდელოს გარდმოსცა.

მებატონე სწერდა. ჩემზედ მიტროპოლიტს, რომ თითქო მე გლვებს ვაჯანყებდე მებატონეს წინაღობ-დევ; რომ მე პირველ წირვაზედ ვიქადაგე ჩემი „ჭკუით“, რომელშიდაც გავატარე ის აზრი, რომ გლვებს მეტონეები სიცოცხლეს უმწარებენ, ავიწროებენ, და მეც მის აზრით მანებელი კაცების კრებას ვეკუთვნი. ამ დაბეზლების გამო იყო ჩემზე დანიშნული სასტი-კი გამოძიება, რომელიც ჰქონდა მინდობილი მმ. ბლალოჩინს და დეპუტატს.

ჯერ შემომიყვირა, შემფახა და შემდეგ მიპყო ხელი გამოძიებას მამა ბლალოჩინმა, ჯერ სიტყვიერათ, თუ როგორ და რაზედ ვსთქვი მე პირველ წირვაზედ ეკლესიაში და შემდეგ მომთხოვა, რომ იქვე, კანტო-რაში სიტყვა სიტყვაზედ დამეწერა ის სიტყვა ქა-ლალზედ, რომელიც ეკლესიაში წარმოგსთქვი. ჩამომართვეს ჩვენება, მიიღო ჩემგან დაწერილი სიტყვაც და შემდეგ შეუდგენ გლვების ჰკითხვას. ჯერ დააფიცეს ყველანი და აუხსნეს ფიცის ძალა, რომ ვალდებული არიან სრული სიმართლე და ჭეშმარი-ტება აჩვენონ. სანამ გლვების კითხვას დაიწყებდნენ, შემოვიდა კანტორაში თვითონ მებატონე და დაუგ-დო ყური გლვების ჩვენებას, რომელსაც მამა ბლა-ლოჩინი ართმევდა.

აი, აქ კი, ჩემო საყვარელო მეგობარო, ვიგვრძნე მთელი ძალა სასულიერო სამსახურის დიდებისა! ბლვებები ერთბაშათ ამტკიცებდნენ, რომ მათში მე არაფერი აჯანყება არ მომიხდენია, რომ ვერ გამაძ-ლარან ჩემი მშვენიერის მღვთის მსახურების სმენით ეკლესიაში, რომლისათვის უფალს მადლობას სწი-რავენ, რომ ჩემში მან მოაჩიქათ გლვებობას მკვიდრი მამა.

ამ გვარ ჩვენების ყურების დროს ვერ შევიკავე

ცოა პირი ფანჯრისაკენ და დაიწყო ტირილი, მაგრამ მ. ბლალოჩინი ისე გამაგრდა, როგორც კლდე, მება-ტონე კი როგორც გაფითრებული მხეცი ისე იყურე-ბოდა. საღამოს ემს მებატონეს სამეჯინბორდგან გა-მოისმოდა ტირილი და ყვირილი საბრალო იმ გლვ-ხისა, რომლებიც გაროზგა მებატონემ ჩემდა სასარ-გებლო ჩვენების მიცემისათვის.

თ. ხუსკივაძე.

უკანასკნელი დღეების ზოგიერთი საინტერესო

ცელეკრამები.

14 ოქტომბერი

პეტერბურში. გამოეცხადათ შემდეგი უმაღლესი ბრძანება ჯარსა და ოფიცის: „დღეს დიდის ამბით და დღესასწაულობით აღიმატა ძველი სასსოკრად ომისა ოსმალეთთან 1877 1878 წლებში. ეს ძველი იყოს საუკუნო სასსოკრად იმ მომართა თავ-განწირულობისა და მამაცობისა, რომელთაც ნებითა ღვთისათა ასაღი დი-დება შესძინეს რუსეთის დროშას და სახელსა. ამ სასა-ქადულო და სასისარულოს დღეს მოგმართავთ თქვენ, ჩემის მამაცის ჯარის და ოფიცის მსედართ უფროსნო, ადმიჩანო, ავიტრებო, ჯარის-განო და მატროსნო იმიტომ. რომ გითხრათ, მე მწმამ თქვენი შეურყევე-ლი ერთგულება, თავს ვიწონებ თქვენის სახელგანის სუქით და სამსახურით და მთელ რუსეთთან ერთად მად-ლობით საგსე გულთ ვახსენებ იმ დიდ ღვაწლსა, რომელიც თქვენ მიგიძღვით ტახტისა და სამშობლოს წი-ნაშე. ეს სიტყვები დაჩქეს როგორც ჩემის, ასე მთე-ლის რუსეთის ერის შეურყეველ წმქენის ნიშნად, რომ შემდეგ შიაც ყოველ გვარ განსაცდელში, რომელსაც კი ღვთის განგება მოუგანებს რუსეთსა, რუსეთის ჯარი და ოფიცია სამსედარს ქველობისა და დაუტყნობელ დიდების სიმაღლეზედ იდგება ყოველთვის და სამარადი-სოდ, იმ ქველობის და დიდების სიმაღლეზედ, რომე-ლიც ჩვენთა წინაშართა შეგვძინეს ჩვენ და დღესაც ჩვენ თვალ წინ ასე ღირსეულად იყო დაცული და ამაღლებული.

დიდი მთავარი ვლადიმერ ალექსანდრეს ძე მეუღი-თურთ 12 ოქტომბერს შუადამისს სამხდვარ გარეთ

წარსულ კვირას ერმიტაჟში გამართულ სადილზედ მოწვეულნი იყვნენ უკელა გენერლები და აფიცრები, რომელთაც მონაწილეობა მიეღოთ წარსულულ რამში. სადილის ბოლოს ხელმწიფე იმპერატორმა ჭიქა აიღო ხელში, იქ შეყოფათ სადღეგრძელო მიიროთა და მადლობა გადაუხადა ერთგულის სამსახურისთვის. ამის შემდეგ დიდი მთავარმა ნიკოლოზ ნიკოლოზის-ძემ დალო ხელმწიფე იმპერატორის სადღეგრძელო და სთქვა: „ესკამ იმის სადღეგრძელოს, რომელიც თითქმის რვა თთვის გამგელობაში წინამძღვრობდა ჯარსა, რომელიც ჭიქარკადა დაუტრეკველ კედელისამებრ მთელის დუნაის ჯარის შემადგენე ლაშკარსა და რომელიც ვერავითარმა ცდამ დაღონემ ვერ დასძლია. თუმიცა ერთი-ორად მომეტებული ჯარი მტრისა ებრძოდა. დღე-გრელ იყოს რუშჩუკის ჯარის წინამძღვარი, უჩა!“ ამ სადღეგრძელოზედ ხელმწიფე იმპერატორმაც მიიროთა სადღეგრძელო ორისავე გენერალ-ფელდმარშლისა.

შურაშვილი. ხალხის და ჯარის უკმაყოფილებს თანდათან უფრო ჭმატულობს ბოლგარის მთავრობის მიმართ. შუმლისა, სლივისა და ზოგოერთ სხვათა ქალაქთა მეციხოვნეები გულ-ამღვრეულნი არიან მთავრობაზედ. ღომ-პალანკში აღმჩენილ იქმნა სამხედრო შეოქმულობა მთავრობის წინააღმდეგ და იმულებულ იყვნენ ვიდინიდან დაეხრათ ჯარი, რომ წესაერება ჩამოეგდოთ. რეგენტები ჭკობნობენ, რომ ფეს-ჭკიშ მიწა ერყუეთ და ცდილობენ გააგრძელონ ხალხში ხმა, ვითომ ბოლგარის მთავრობა და რუსეთი მოუკაცდნენ ერთმანეთისა; ხოლო არამც თუ არ მოჩიგებულან, არამედ ძნელად თუ მოჩიგება ჩამოკარდეს ესლანდელ გარემოებისა გამო. გენერალმა კაულბ.რმა თვითონ და რუსეთის გონსულების შემწეობით კელავ გამოაცხადა, რომ დიდი საერო ვრება უკანონოა და უოველსავე მას გარდაწვეპტილებას კანონიერი ძალა არ ექმნება.

ვლადიმეროვი. კომისიას, რომელსაც სასელ-მწიფო მიჯნა უნდა გაეყვანა ჩინეთსა და რუსეთს შორის, სამხრეთ უსურის მხარეში თავისი საქმე გაუთავებია. მიჯნა გეგმაზეა გადაღებული და ადგილზედ ქვის სვეტებითაც არის დანიშნული.

15 ოქტომბერს.

პეტარბურგი. „Правительственный Вѣстник“-ი იუწყება, რომ რადგანაც ბოლგარიაში უწყსობაა, ჩვენი გონსულები მოკლებულნი არიან დონისძიებს დაიცვან

კანონიერი ინტერესები რუსეთის ქვეშევრდომთა, რომელნიც ბოლგარიაში არიან. მას შემდეგ რაც გენერალი კაულბ.რსი ვარნიდამ წავიდა, მაგალითები იყო, რომ რუსეთის ქვეშევრდომი დაამწყვდიეს და ამისათვის სრულიად უკანონო საბუთები მოჭყუოთ მიზეზად. ამისთანა გარემოებათა გამო, ამ დღეებში ვარნიამი გაგზავნილი იქმნენ გემები «Забіяка» და „Память Меркурія“.

შურაშვილი. სადღეისოდ დანიშნული დიდი საერო ვრება რამდენისამე დღით გადაიდგა. ბეგრმა წილმა დეპუტატმა გადასწვეპტი, მონაწილეობა არ მიიღოს ვრებაში. ზორტა ეწინააღმდეგება რუმელის დეპუტატთა მონაწილეობას ვრებაში. ამბობენ, რომ ვრებას მოქმედების დროს ცალკე დეპუტატთა წარდგება ევროპის სახელმწიფოთა ვართა წინაშე, რომ სცნას მათი არც ბოლგარის ტანტის კანდიდატის თაობაზე.

ნიში. სერბია და ბოლგარია ერთმანეთს მოშველდნენ, რომ აღადგინონ დიპლომატიური მისკლა-მოსკლა ერთმანეთთან. დოქტორი სტრანსკი დანიშნა ბოლგარის მხრით სადამლაშატო აგენტად ბელგრადში.

განცხადება.

მიიღება ხალის-მოჭარა 1886 წლისათვის მართულ სასულიერო ბაჟითს

„მ წ ყ ე მ ს ზ ე დ“

და „მწყმსზედ“-ს რუსულ დავაბაზაზე.

მიზანი და დანიშნულება გაზეთისა: 1) შეატყობინოს სამღვდელო და საერო წოდებას უკელა განვარდულება და მოქმედება უმადლესთა სასულიერო და სასოციალურ მართებლობათა, კონსისტორიათა და მღვდელმთავართა, რომელთა გამოცხადება შესაძლო იქნება; 2) გაავრცელოს ქართველ სასულიერო წოდებაში და ხალხში სალიტერატურო სწავლა და ცოდნა საეკლესიო და საზოგადოებრივი ცხოვრების ვითხვათა გამო; 3) გაავრცელოს საქართველოს სამღვდელო და საერო წოდებაში სწავლა და მეცნიერება ქრისტიანობრივი კეთილს ხნობისა და საწმუნოებისა და 4) აუხსნას და განუმარტოს სამღვდელო და საეკლესიო მოსამსახურე პირთა ზოგოერთი საეკლესიო ვითხვები, რომელთა ცოდნა მიუტილებულ საჭიროებას შეადგენს მათთვის მტკიცედ მათი მოვალეობის ასრულებისათვის.

ზემოთ თქმულ სიტუაცია-მებრ პრეგრამა გაზე-
თისა შეიცავს ოთხს განყოფილებას.

პირველ განყოფილებაში დაიბეჭდებიან დრო-და-
დრო: ოფიციალური განკარგულებისა უმაღლესთა სასუ-
ლიერო და სასარტყილო მმართველობათა, კონსისტო-
რიათა და მღვდელ-მთავართა.

მეორე განყოფილებაში დაიბეჭდებიან:

- 1) სალიტერატურო სტატიები, შენიშვნები და კორრესპონდენციები საქართველოს ხალხის საეკლესიო და საზოგადოებრივი ცხოვრების კითხვათა და ხანდის-ხან რუსეთის და უცხოეთის ხალხთა ცხოვრების შესახებ.
- 2) აღწერილობანი სურათებით ყოველთა მათ, რაიც ისტორიულად შესანიშნავია საეკლესიო და აქეოლოგიის მხრით ჩვენს მხარეში.
- 3) განჩევა სასულიერო ქართულ და რუსულ წიგნთა და თხზულებათა.
- 4) მიმოხილვა და განჩევა საერო წოდების ყურნალ-გაზეთთა შესახებ სამღვდელთა და ეკლესიისა.
- 5) სხვა-და-სხვა მოკლე შენიშვნები და ამბები ადგილობრივი ცხოვრებიდან და საერო წოდების გაზეთებიდან გამომკეთილნი და 6) უკანასკნელი დროების ზოგიერთი შესანიშნავი ტელეგრამები.

მესამე განყოფილებაში დაიბეჭდებიან:

- 1) უწინანებულენი სალიტერატურო სტატიები შესახებ ქრისტიანობრივის საწმინდოებისა და კეთილ-შენობისა, ესე იგი, ქადაგებანი, უხილბანი, მიწერილობანი, მოძღვრებანი, შესხმანი და სხე. როგორც ქართულს ენაზე თქმულნი და დაწერილნი, აგრეთვე რუსულს ენაზე ნათქვამნი და დაწერილნი გადმოთარგმნით.
- 2) მოკლე აღმოწერა წმიდა მამათა წერილებთაგან ჩვენი ქვეყნის სამღვდელთა და საერო წოდების პირთა სახელმძღვანელოდ.
- 3) სულის და გულის ამბავი-ბეღნი განზრახვანი, სულიერნი რჩევანი და დარიგებანი, კეთილ-მსახურების მაგალითნი, სახმარნი და მარტოკლენი ყოველ წოდებაში და გარემოებაში.
- 4) ცხოვრება წმიდათა სურათებით, ვრცლად და შემოკლებულად, როგორც საქართველოს ეკლესიისა, აგრეთვე რუსეთისა.
- 5) უწყებანი მიწვალბულთა, ცხოვრების და სამსახურის აღწერა გარდაცვალებულთა პირთა, სურათებით, რომელნიც მსახურებდნენ, ანუ ცხოვრებდნენ ჩვენს ქვეყანაში და რომელთაც დაგვიტოვეს მაგალითი ქრისტიანობრივის

კეთილ-მსახურების თვისითა ღვაწლითა და შრომითა, მოქმედებითა და უოფაქტეობითა. და) სხვა და-სხვა მოთხრობანი ჩვენი და რუსეთის ხალხის ქრისტიანობრივი ჩვეულებისა, მოქმედებისა და უოფაქტეობის შესახებ.

მეოთხე განყოფილებაში დაიბეჭდებიან:

სხვა-და-სხვა დარიგებანი და სახელმძღვანელო კითხვების აღსნა, რომელთა ცოდნა საჭიროა და სასარგებლო ეგულს სამღვდელთა და საეკლესიო მოსამსახურე პირთათვის. ამასვე დაიბეჭდებიან სხვა-და-სხვა სასარგებლო აღსნა, რომელთა ცოდნა საჭიროა და სასარგებლო ეგულს სამღვდელთა და საეკლესიო მოსამსახურე პირთათვის. ამასვე დაიბეჭდებიან სხვა-და-სხვა სასარგებლო ცნობები საზოგადო და საეკლესიო ცხოვრებიდან და განცხადებანი.

გაზეთი «მწეხმსი» გამოვა თვეში სამჯერ, თორმეტი გვერდი და ხანდის-ხან თექვსმეტიც. რუსული დამატება „მწეხმსი“-სავე პრეგრამითა და მიმართულებით გამოვა თვეში ორჯერ, ორ ფურცლამდე თითო ნომერში.

ფასი გამომცემისა:

მთელი წლის გაგზავნით	5 მან.
ნახევარი — — — —	3 —
„მწეხმსი“ რუსული ორ-კვირეული დამატებით:	
მთელი წლის გაგზავნით	6 მან.
ნახევარი — — — —	4 —
ცალკე რუსული დამატება წლით	3 —
ნახევარი წლით	2 —

წერილების გაგზავნა და პირის-პირ მოლაპარაკება რედაქტორთან შეიძლება რედაქციაში, რომელიც იმყოფება დაბა ყვინილაში რედაქტორის საკუთარს სახლებში.

გაზეთის დაბეჭდა შეიძლება ამ ადრესით; ВЪ Квирилу, въ редакцію „МЦКЕМСИ“ (пастырѣ). ყვინილაში, „მწეხმსი“-ს რედაქციაში.

შინაა რ ს ი: როგორ ვდღესასწაულობთ ესდანი-დელი ქართველები ტამრას დღეებს?—თბილისიდან.—საისტორიო მასალა.—ოქროს გული.—ტელეგრამები.—განცხადებანი.